

Феномен біографії в культурі: інтеграція дослідницьких стратегій

Сучасність – це доба біографічного та автобіографічного буму. Спостерігаємо, наприклад, певну експансію біографічного / псевдобіографічного у масовій культурі: численні «сповідальні» ток-шоу, «гламурні» видання – «Біографії», «Історії життя», «Караван історій» тощо. Проблематика, пов'язана з феноменами біографії та автобіографії, стає однією з центральних у гуманітарному знанні. А біографічний підхід у різноманітності своїх проявів набув сьогодні статусу міждисциплінарного і зайняв постійну нішу в соціології, психології, літературознавстві, соціальній та культурній антропології, історичній науці. З 1970–1980-х років йдеться про своєрідний «ренесанс» у галузі біографічних досліджень, супроводжуваний зміною концептуальних засад, переорієнтацією на інтерпретативні стратегії, концентрацією уваги на рівні суб'єктивно-особистісних значень і смислів, що організують біографічні практики [27, с. 10]. Між тим «біографічна ніша» в структурі humanities була зайнята «з боями». Вчені-гумантарії досі відстоюють своє право на дослідницький інтерес до феномену біографії і на прихильність до біографічного підходу [15]. Це право постійно оспорюють супротивники надто наївного та ненаукового, на їхню думку, біографічного підходу. Їхні аргументи не безпідставні: прагнення підмінити зміст та динаміку тієї чи тієї сфери соціокультурного буття, науки, мистецтва галереєю портретів-життєписів стримувало розвиток гуманітаристики, так

само як і некритично сприйнята мода на «біографічний метод» у позитивістському його розумінні (зокрема, «лансонізм», який насправді має не дуже багато спільного з власне відомим французьким істориком літератури Густавом Лансоном, у чому переконує ознайомлення з його «Методом в історії літератури» [14]). Проте опоненти «недооцінили» супротивника й не помітили появи «нового біографізму/автобіографізму» (не лише як суто літературного явища), що зросли на інших, антипозитивістських засадах.

Філософія ще не осмислила належною мірою ці тенденції соціокультурного буття та гуманітарного знання. Стратегії та методологія філософського аналізу біографії та біографічного нарративу знаходяться у стадії становлення. Біографія (біографічна традиція, біографічне письмо) потребує автентичної теоретичної доктрини та методологічної бази саме для того, щоб відповідним чином осмислити свої перспективи у сучасній гуманітаристиці, заявляє О. Валевський, автор проекту «біографіки» (у певному розумінні – «філософської біографіки» [6, с. 4–5]). Його «Основи біографіки» знайшли відгук у професійних філософів, але спеціальних досліджень у цьому напрямку в сучасній вітчизняній філософії поки що не з'явилося. Між тим філософський аналіз є абсолютно необхідним (категоричніше – неминучим), у тому числі враховуючи міждисциплінарність біографічного підходу. Філософія, одна з функцій якої – інтеграційна, не повинна у цьому випадку відмовлятися від свого призначення: об'єднувати, синтезувати конкретні, спеціалізовані галузі біографічних досліджень, у низці випадків виявляти не тільки можливості зіставлення,

але і його принципову неможливість. Свою інтеграційну роль стосовно різноманітних модифікацій біографічного підходу філософія здатна виконати лише через аналіз теоретико-методологічних, саме філософських, засад біографічної проблематики в сучасній культурі та гуманітаристиці, через відкриття глибокої вкоріненості біографії, біографічної свідомості, біографічної практики в європейській культурній традиції, в її інтереси до індивідуального життя, постійно репродукованого.

Мета такого філософського аналізу може бути сформульована як двоєдина. З одного боку, в дослідницькому колі повинна опинитися біографія як соціокультурний феномен, який характеризує перш за все, якщо не виключно, індивідуально-особистісний вимір соціального та культурного буття. З іншого боку, аналізу підлягають засадові пізнавальні можливості, а також межі біографічного підходу в гуманітарному знанні. Обидва аспекти мають бути репрезентовані у взаємодії, взаємодоповнюваності. Цей взаємозв'язок базований як мінімум на презумпції саморефлексивності життя як такого, ця саморефлексивність також потребує прояснення у біографічному контексті.

Конкретний матеріал та предметне поле для біографічного аналізу можуть бути різними залежно від вибору методології, дослідницької стратегії, мети. О. Валевський пише про труднощі виокремлення «біографічного факту» з «історичного факту» та «факту життя». Йдеться про методологічно та тематично виокремлену «біографічну реконструкцію» [6, с. 37–38]. Статус «біографічного факту» отримують зовсім різні предметності: для офіційної біографії – «зовнішні» значущі події, для психобіографії –

«внутрішні» мотиви та переживання, для установки «біографія як міф» – «міфотема», виявлена у метаморфозах єдиного міфу кожного життя, зміни його фаз-образів [7], або «міф-символ» («вихідний символ», «ген» життєвого сюжету, який містить безкінечну множину потенційних можливостей [8, с. 220]).

Різноманітними можуть бути і теоретико-методологічні засади біографічно зорієнтованого дослідження. Тут також постає проблема обґрунтування самого вибору методології (методологій та їхнього синтезу). Світоглядний та методологічний плюралізм, орієнтація на «синтетичне теоретизування», множинність та багатовекторність інтерпретацій, відсутність єдиної пояснювальної теоретичної моделі – це тільки деякі з важливих вихідних умов, в яких сьогодні вчений-гуманітарій, філософ робить вибір власної дослідницької методологічної стратегії. Робить вибір та обґрунтовує своє право на такий вибір, ураховуючи специфіку та смисл наукових цілей та завдань. Часто сам предмет дослідження створює у цьому розумінні додаткові труднощі. Це стосується й біографії. Як соціокультурний феномен вона може бути проаналізована з найрізноманітніших теоретико-методологічних позицій, вона відображена у дзеркалі різних гуманітарних наук, а її наукові образи-віддзеркалення подекуди зовсім не схожі між собою. Відповідальність за важку методологічну «свободу вибору» – важлива складова самої науковості гуманітарного знання (у термінології Л. Баткіна «наукової гуманітарності» [1, с. 4]). Він пише про це у збірці есеїв, яка має назву «Вподобання». Мабуть, це мимовільний натяк на те, чим від самого початку (або врешті-решт?) зумовлений такий ви-

бір. Разом з тим наукове дослідження не може обійтися лише відсиланнями до «вподобань».

Спробуємо обґрунтувати одну з можливих стратегій біографічного дискурсу. Для цього звернемося до аргументації розрізнення гуманітарних та суспільних наук, запропоновану А. Богачовим в його «Філософській герментевтиці», спертій на ідеї Е. Гусерля та Г.-Г. Гадамера [5, с. 267–268]. Предмети гуманітарних наук (історія, література, мистецтво) найочевиднішим чином пов'язані з життєвим досвідом людей. Предмети суспільних наук (державна, економіка, суспільство тощо) вимагають методичного абстрагування, що утворює ідеальність наукового досвіду і приховує їхній зв'язок із життєсвітом. Маємо на увазі також розмежування у складі гуманітаристики, яке пропонує російський методолог Н. Розов: «соціальна культурологія» та «гуманітарна культурологія» [25, с. 11]. «Соціальна культурологія» вивчає аспект соціального світу, пов'язаний зі спадкоємністю систем надособистісних культурних зразків; «гуманітарна культурологія» має справу з індивідуально-особистісним виміром культури і «працює» з культурними текстами в широкому розумінні слова. Ми не вважаємо дуже вдалим використання терміна «культурологія», що невиправдано звужує зону застосування цього розмежування у структурі humanities. Важливий сам його проблемний смисл, зафіксований ще й у появі в загальногуманітарному знанні дослідницьких галузей, які самі себе додатково визначають як «гуманітарні», «гуманістичні» («гуманістична соціологія», «гуманістичний психоаналіз», «гуманітарна історіографія» тощо [26; 29]). Раніше ми вже зверталися до проблеми подвійної «гуманітарності» та

«гуманістичності» в межах гуманітаристики [9]. Така внутрішня тавтологія не є випадковою. Вона має підґрунтя в особливій увазі до індивідуально-особистісного, «людино-вимірною» зрізу культури. Як підкреслював В. Біблер, «розгортання духовної культури в історії полягає в її перемотуванні з безособової форми загальності в особистісну форму культури індивіда» [4, с. 54]. Цей процес постійного «перемотування» і є предметною зоною «двічі гуманітарних» царин. Вони встановлюють для себе вимоги «максимуму суб'єктності» та «обов'язкової персоналізації» культурних смислів. Е. Соловйов, який писав про «гуманітарну історіографію» саме у контексті обґрунтування специфіки біографічного аналізу, розумів під нею широку панораму історико-філософських, культурологічних та біографічних досліджень, об'єднаних спільною вимогою: дослідження повинне репрезентувати історію ідей будь-якого порядку та складності як «драму в особах», розіграну в конкретній історичній ситуації [29].

Зазначені «гуманітарні» царини зорієнтовані та орієнтують на співвимірність історії та особистості. Увагу приділяють «людському обличчю» історії. Саму історію розуміють як обличчя особистості. Вводять методологічне заперечення на пошук засад соціальності, культури поза особистістю, натомість цей пошук ведуть в її конкретно-біографічній, ситуаційно-історичній унікальності, оскільки власне людину визнано джерелом та осереддям історичності та соціальності. «Гуманістична» та «соціальна» зони гуманітаристики повинні знаходитися у відносинах взаємодоповнюваності.

Дослідженню феномену біографії та специфіці біографічного підходу крізь призму «подвійної» гуманітарності відповідає наступний комплекс теоретико-методологічних передумов та підстав, який є лише одним з варіантів.

1. «Філософія життя» В. Дильтея, який багато в чому спирався на романтичну традицію і романтичну транскрипцію життя та «історичної індивідуальності». Особливо важливими для нас є такі положення дильтейвського варіанту «філософії життя»: культурно-історична («надвітальна») інтерпретація життя, виявлення первинних структур людського досвіду життя саме в історії та соціокультурному бутті, ідея саморефлексивності життя («життя тлумачить життя»), його внутрішня автобіографічність. Суттєвим також є врахування дильтейвського обґрунтування специфіки «наук про дух». Це дає змогу точніше визначити місце та роль біографічного дискурсу в структурі humanities, а також підходи гуманітаристики (як актуально реалізовані, так і потенційно можливі) щодо аналізу біографічного/ автобіографічного досвіду, його онтологічної вкоріненості в соціокультурному бутті. Важливою є теза Дильтея про «беззасновковість богословської екзегези», яку можна, як нам здається, тлумачити у ширшому розумінні, оскільки вона має стосунок до специфіки гуманітарного знання загалом. „Беззасновковість” розуміють у цьому випадку як волю керуватися лише історичним дослідженням і ні в якому разі настроєм або тенденцією. Понад те, ця воля повинна перетворитися на натуру вченого [12, с. 173]. Але, як підкреслює В. Дильтей, «беззасновковість» не може бути реалізована без попередньої «рухомої

гіпотези» і без вихідної світоглядної та теоретичної «спрямованості власного духу» дослідника.

2. Герменевтика («онтогерменевтика») у різноманітті її варіантів (концепції Ф. Шляєрмахера, Й. Дройзена, В. Дильтея, М. Гайдегера, Г.-Г. Гадамера, П. Рікера). У методологічному плані ми спираємося на головний онтогерменевтичний постулат: розуміння – це спосіб буття людини у світі, а саме життя внутрішньо герменевтичне. «Виразність», яка репрезентована, зокрема, у тріаді В. Дильтея «переживання-вираз-розуміння», – фундамен-тальна характеристика життя. Найбільш органічні соціокультурні форми «виразності» життя – автобіографія та біографія (згідно з В. Дильтеєм, автобіографія має перевагу над біографією, саме вона є вищою, інструктивною, довершеною формою «наук про дух»). «Ренесанс» біографічного підходу в гуманітаристиці пов'язаний з розвитком та переінтерпретацією на сучасному етапі саме його «герменевтичної складової». В трансдисциплінарному полі біографічних досліджень спеціально виокремлюють «герменевтичний підхід» нарівні з «соціоструктурним» [27]. Така герменевтична переорієнтація потребує нового «прочитання» класичних теорій розуміння та інтерпретації, виявлення їхнього ще не реалізованого теоретико-методологічного потенціалу.

3. Концептуальні положення феноменологічної та екзистенціалістської традицій. Це перш за все концепція «життєсвіту» Е. Гусерля, феноменологічна інтерпретація процедур смислоконституювання соціокультурної реальності, презумпція «першопорядковості мого Я», яке «конституює все, що коли-небудь стало для мене об'єктивним» [11,

с. 198]. Ми спираємося також на положення феноменологічної соціології А. Шюца, особливо про «смилову структуру повсякденного світу» та «конечні царини значень» («субуніверсуми реальності») [34; 35; 36]. Соціальна реальність для цієї традиції – це сукупність об'єктів та подій всередині соціокультурного світу як світу досвіду повсякденної свідомості людей. В межах такої інтерпретації аналізують смислоконститутивну роль біографічного/автобіографічного досвіду.

В екзистенціалізмі глибоко продумана ідея «першоісторичності» («внутрішньої історичності») особистості (К. Ясперс, М. Гайдегер). Життя розглядають у світлі «буттєво-історичної ситуації», «пограничної ситуації». Ситуацію розуміють не стільки як природно-історичну, скільки як смисло-часову дійсність, як «трагедію та драму». Це дає змогу по-іншому організувати біографічний дискурс, внести в нього «ситуаційний» «персонажно-драматичний» ракурс, мотив «долі», осмислювати «події життя» в контексті «подій буття», а також будувати/реконструювати біографію через типологію особистісних екзистенційних ролей (трагедія-фарс, зовнішній примус-покликання-місія тощо). Методологічним орієнтиром для біографічного дослідження у цьому напрямку можуть бути праці Е. Соловйова, який здійснив інтерпретацію екзистенціалістської традиції з позицій методології біографічного аналізу і розробив власну версію ситуаційно-історичного підходу (модель «особистість-ситуація»). У цій версії закладені підвалини соціально-філософського аналізу біографії як феномену історії та культури [29; 30; 31; 32]. О. Валєвський в «Основах біографіки», спираючись у тому числі на ідеї

Е. Соловйова, визначає ситуацію та вчинок як базисні поняттєві «кістяки» біографічної реконструкції, первинні нерозкладні даності феномену індивідуального [6, с. 50]. Ми також раніше звертали до аналізу категорії „ситуація” у близькому контексті [9].

4. Структурно-семіотичний підхід, зокрема у версії Ю. Лотмана. Розгляд культури як тексту, складно влаштованого та розпадного на ієрархію текстів у тексті, дає змогу глибоко аналізувати і плідно застосовувати модель «життя як текст», подавати її в єдності «подій життя – подій тексту». У цій традиції розроблені процедури коректного співвіднесення екзистенційного та наративного вимірів життя-біографії. В семіотичній моделі культури феномен біографії осмислюють у контексті взаємодоповняльності індивідуально-особистісного та об’єктивно-надіндивідуального, як точку перехрестя, що є «пульсуючою» та «мерехтливою». Індивідуальне життя-біографія у певній ситуації здатне «репрезентувати» (подібно до монади Г. Ляйбніца) цілу добу або окремих тип культури. У свою чергу, історія того чи того надіндивідуального соціокультурного утворення може бути подана як «біографія» (нації, групи, спільноти), тобто у «просопографічній» перспективі. «Просопографія» – міждисциплінарна галузь досліджень, зорієнтована на створення «колективних біографій», «колективних портретів» різних соціальних, професійних об’єднань [22; 37; 38]. Є й інше тлумачення просопографії – як спеціальної історичної дисципліни, яка реконструює біографії конкретних історичних постатей окремої доби за умов відсутності точних біографічних даних за

допомогою методів і матеріалу генеалогії, ономастики, демографії, джерелознавства [23].

Концептуальна установка на взаємодоповняльність – одне з найважливіших теоретико-методологічних положень аналізу феномену біографії в культурі та біографічного підходу в гуманітаристиці у будь-якому міждисциплінарному обличчі. Також методологічно значущою є розробка в структурно-семіотичній традиції проблематики культурно-історичної пам'яті, її трансформацій. Біографічно/автобіографічний аспект – один з найсуттєвіших для цієї дослідницької зони. Загалом співвідношення історичної та біографічної пам'яті є предметом дослідження у багатьох галузях гуманітаристики (зокрема, у герменевтиці П. Рікера [24; 21]).

Екзистенціалістська «персонажно-драматургічна» інтерпретація життя, на яку ми звернули увагу раніше, виявляється співзвучною ідеям Ю. Лотмана про культурно-семіотичне кодування, перш за все через код «театру»; співзвучною, незважаючи на різні вихідні засади для такої процедури. Згадаємо також, що Ю. Лотман спеціально вивчав феномен біографії і проявив себе як талановитий біограф, який запропонував новий синтетичний науково-художній жанр – «біографічний роман-реконструкція» [17; 18; 19; 20].

5. Необхідним, як ми вже сказали, є обґрунтування специфіки тієї сфери *humanities*, в межах якої застосування біографічного підходу буде найпліднішим. Крім дильтейвського аналізу проблемно-методологічного профілю «наук про дух», можна звернутися до ідей М. Бахтіна про специфіку методології гуманітарного знання. Для нас найсутте-

вішими чинниками його концепції є подання соціокультурного світу як світу «текстів і смислів», внутрішній діалогізм, поліфонічність, етична орієнтація гуманітарного знання, розроблена крізь призму «філософії вчинку», включення «етосу» humanities в методологію та процедури гуманітарного дослідження, установка на «любовне споглядання». Вони були враховані послідовниками М. Бахтіна, зокрема Л. Баткіним в його моделі «наукової гуманітарності», зорієнтованої на принцип «максимум суб'єктності» (не суб'єктивності!). Ця модель реалізована в дослідженні великих автобіографічних текстів європейської культури: «Сповідей» Августина та Ж.-Ж. Русо, «Історії моїх страждань» П. Абеляра [2].

6. Методологія якісного аналізу в соціології, соціальній та культурній антропології, соціальній психології. Вона повинна бути врахована, як мінімум, на рівні її базових концептуальних засад та стратегій. Йдеться передусім про «обґрунтовану теорію» («grounded theory») А. Страуса, Б. Глейзера, яку характеризують відсутність попередньої концептуалізації предмета дослідження та орієнтація на генерування понять і категорій дескриптивним шляхом через «насичений» опис (у термінології К. Гірца) [33].

Ще одне необхідне зауваження. У численних дослідженнях, які так чи так заторкують проблеми біографії, часто не проводять чіткого вихідного поняттєвого розмежування. Зокрема, як синоніми використовують терміни «біографічний метод», «біографічний підхід». Між тим «біографічний підхід» фіксує лише спрямованість дослідницького інтересу до біографічної проблематики (інтенційності) у всій різноманітності її проявів: біографія як

соціокультурний феномен, як літературний, історичний та науковий жанр, як сукупність методів аналізу біографічного/автобіо-графічного матеріалу у багатьох сферах humanities. Широта і категорійна нечіткість «біографічного підходу», отже, відсутність концептуальної та поняттєвої жорсткості та прихильності до тієї чи тієї методологічної позиції, дають змогу досліджувати різноманітність форм біографічного досвіду, біографічного дискурсу, а також підвалини вкоріненості «біографічного» у глибинних структурах культури. Біографічний дискурс подекуди несе в собі елементи «самовикриття», ми теж звертаємося до нього. Спочатку ми доволі часто використовували термін «біографічна методологія» як узагальнення сукупності «біографічних методів». Коректність терміна «біографічний метод» не заперечуємо, проте наполягаємо на тому, що єдиного «біографічного методу» не існує. Є біографічні методи, розроблені на підставі різних, часто протилежних теоретико-методологічних припущень. На це, зокрема, вказує літературознавець М. Соколянський, розглядаючи специфіку історичних трансформацій біографічного підходу в межах різних методологічних напрямків, не лише літературних [28]. Він підкреслює необхідність обґрунтування доцільності та точності вживання терміну «біографічний метод» у кожному окремому випадку і звертає увагу на не завжди доречне розширення меж «методу» як такого. Загалом же «метод» визначають не як об'єкт підвищеної уваги (у цьому контексті як об'єкт постає біографія), а як підхід до матеріалу, специфіку його бачення, що, безперечно, задане в межах певної методології. Врешті-решт від поняття „біографічна методологія” довелось відмовитися,

оскільки воно не існує як певна концептуальна єдність. Довелося також визнати методологічну несамостійність біографічного підходу. Він принципово не може обґрунтувати сам себе зсередини, а потребує своєрідного метаобґрунтування – в певній концепції культури, соціального буття, гуманітарного знання. Спроба індивідуалізуючого біографічного опису стати науково самодостатнім, автономним виявляється «когнітивним самозванством», виникає гофманівський «Малюк Цахес».

Універсум біографічного в культурі та в гуманітарному знанні може бути досліджений у межах різних концепцій та інтелектуальних стратегій. Гуманітаристика пережила не одну зміну та трансформацію дослідницьких парадигм, що подекуди змушувало багатьох говорити про вичерпаність біографічного жанру в науці. Проте інтерес до феномену біографії та можливостей біографічного підходу відроджувалася в новому концептуальному вбранні. Дозволимо собі крайність: інтересом до таїни та загадки біографії живе європейська культура, однією з «духовних універсалій» якої є ідея індивідуальності та культ індивідуальності. У цьому розумінні апологія біографії та біографічного (що є водночас боротьбою з «біографічною модою» та «біографічним бумом») є для нас своєрідною апологією духовних засад європейської культури.

Прихильність до біографічного підходу для вченого-гуманітарія – це визнання важливості, суттєвості для гуманітарного дослідження етичної складової. Вона знайшла вираження в ідеї внутрішньої співпричетності біографічним персонажам історії, культури, літератури, «наївних» життєписів; у методологічно обґрунтованому «любовному спо-

гляданні» чужого біографічного досвіду. Етичне кредо є водночас методологічним принципом, що глибоко осмислили, зокрема, культурна антропологія та «якісна соціологія». Вчений, особливо той, хто вивчає біографічні наративи, – це неодмінно «піддослідний спостерігач», який постійно утримує в полі зору «біографічне апріорі» власного опису [13]. Етично зорієнтована гуманітаристика має на увазі презумпцію «довіри» до біографічного / автобіографічного оповідання, поваги до його смислів, часто незрозумілих і чужих для самого дослідника. Вона не може не відчувати певну «боязкість» і відповідальність перед біографічним досвідом. Вивчення біографій та автобіографій у такій установці означає й етичну відмову дослідника від ролей: того, хто підглядає у замкову щілину; судді, який присвоює собі право судити через упривілейовану «постфактумну» історичну позицію; детектива-нишпорки, який вирушає в гонитву за таємним та прихованим; «викривача», який зриває біографічні/автобіографічні маски і шукає за фактами «високої біографії» низькі мотиви.

Суттєвий етичний компонент має і запропонований Ф. Леженом, сучасним дослідником автобіографічного письма, проект «автобіографічної угоди». Він назвав «право на автобіографію» невід’ємним правом людини і водночас закликав не використовувати це право на шкоду іншим через вторгнення з власного «автобіографічного простору» в чуже життя, не порушувати настільки ж невід’ємне право на приватність життя іншого. Біографічний інтерес у всіх своїх проявах – суспільно-публічних, наукових, художніх – приводить у взаємодію суд, совість, правосуддя, пов’язує «біографічне» право та відповідальність [15].

Сучасне гуманітарне знання дає можливість вибирати різні стратегії дослідження біографії. Одночасно в осмисленні цього феномену можливий їх збіг. Найсуттєвішим поєднанням у фокусі біографічного є репрезентація біографії у синтетичній єдності онтології, феноменології, антропології, методології гуманітарного знання. Так, у В. Дильтея «філософія життя» виявляється онтологією автобіографії/біографії і водночас її гносеологічним і методологічним елементом. Саме життя при цьому розуміють як онтологічно автобіографічне та герменевтичне. Феномен біографії та науково оформлений інтерес до нього є засадовими для фундаменту всієї будови «наук про дух», пронизує всі царини гуманітаристики. Один з варіантів дильтеївської «побудови»: головні для «наук про дух» категорії «життя» та «значення» у першу чергу застосовують стосовно біографії, яка стає вихідним пунктом історичного оповідання як такого. Потім на підставі того, що переживають у досвіді конкретного людського життя, створюють ідею науки, яка репрезентує цей досвід в узагальненому, відрефлектованому вигляді, – так виникає ідея антропології. Далі – перехід від біографії до ідеї «універсальної історії». Таким чином, через розгляд життя окремої людини (автобіографії та біографії), поступове його розширення у різних напрямках та універсалізацію зводять усю будову (храм) «наук про дух» [10, с. 39]. У М. Бахтіна «біографічний/автобіографічний проект» стає однією з найважливіших складових його синтезуючої архітектоніки. Він подає «онтологію» єдиного одиничного життя у світлі власного бачення метафізики, «першої філософії» як етики та філософії вчинку. В контексті визнання фундаментальної діа-

логічності культури та вищої «внутрішньої соціальності» коріння біографії знаходимо у глибинах соціальної онтології, структурі самого «соціального космосу» як «світового симпосіуму». Далі М. Бахтін розробляє гносеологію без гносеологізму і відповідну методологію, яка стає методологією гуманітарного знання як такого, а також феноменологію конкретного існування в її унікальній одиничності, тобто біографічності. Humanities прагне, таким чином, утримувати свою проблемно-тематичну єдність. Це ми спробували продемонструвати через біографічну проблематику.

Вчені-гуманітарії виконують свою багато в чому трагічну місію атлантів і каріатид, які утримують на плечах, піднімають, репрезентують, висвітлюють підвалини соціокультурного буття. І водночас відчують «нестерпну легкість» таких підвалин. Адже лише вони у змозі в інтелектуальній уяві побачити майже немислиме – культуру, де люди не знають, що таке – розповідати, і людей, які більше не мають досвіду, яким можна поділитися. Така перспектива може бути, як мінімум, відстрочена, доки існує біографія. Проте гуманітарій першим повинен помітити і лякаючі трансформації самої біографії – можливість стати лише пустопорожньою формою без свого унікального й водночас універсального культурного смислу.

Список використаних джерел

1. Баткин Л. М. Пристрастия. Избранные эссе и статьи о культуре. М.: ТОО „Курсив-А”, 1994. 288 с.
2. Баткин Л. М. Европейский человек наедине с собой. Очерки о культурно-исторических основаниях и пре-

- делах личного самосознания. М.: Российский гуманитарный университет, 2005. 1005 с.
3. Бетеа Д. Юрий Лотман в 1980-е годы: код и его отношение к литературной биографии. *Новое литературное обозрение*. 1996. № 19. С. 34–45.
 4. Библер В. С. Мышление как творчество. Введение в логику мысленного диалога. М.: Наука, 1975. 400 с.
 5. Богачов А. Л. Філософська герменевтика: Навчальний посібник. Київ: КУРС, 2006. 408 с.
 6. Валевский А. Л. Основы биографики. К.: Наукова думка, 1993. 111 с.
 7. Голосовкер Я. Э. Миф моей жизни (Автобиография). *Вопросы философии*. 1989. № 2. С. 110–115.
 8. Голубович И. В. «Гуманитарные» и «гуманистические» области внутри Humanities: постановка проблемы. *Наукове пізнання: методологія та технологія*. Одеса, 2002. № 10. С. 104–106.
 9. Голубович І. В. Методологічні проблеми ситуаційного підходу та його застосування в сучасних гуманітарних дослідженнях: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Одеса, 1997. 17 с.
 10. Гротгейзен Б. Предисловие немецкого издателя. *Дильтей В. Собрание сочинений*: В 6-ти т. М.: Три квадрата, 2004. Т. 3. С. 34–43.
 11. Гуссерль Э. Картезианские размышления. СПб.: Наука-Ювента, 1998. 318 с.
 12. Дильтей В. Герменевтическая система Шлейермахера в ее отличии от предшествующей протестантской герменевтики. *Собрание сочинений*: В 6-ти т. М., 2001. Т. 4: Герменевтика и теория литературы. С. 15–235.

13. Козлова Н. Н. Вместо введения. Подопытный наблюдатель. *Советские люди. Сцены из истории*. М., 2003. С. 9–75.
14. Лансон Г. Метод в истории литературы. М.: Мир, 1911. 76 с.
15. Лежен Ф. В защиту автобиографии. Эссе разных лет. *Иностранная литература*. 2000. № 4. С. 108–123.
16. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. *Семиосфера*. СПб., 2001. С. 150–390.
17. Лотман Ю. М. Александр Сергеевич Пушкин: Биография писателя: пособие для учащихся. Л., 1981. 253 с.
18. Лотман Ю. М. Биография – живое лицо. *Новый мир*. 1985. № 2. С. 228–236.
19. Лотман Ю. М. Литературная биография в историко-культурном контексте (к типологическому соотношению текста и личности автора). *Избранные статьи: в 3-х т.* Таллин, 1992. Т. 1. С. 365–377.
20. Лотман Ю. М. Сотворение Карамзина. М.: Книга, 1987. 336 с.
21. Нуркова В. В. Свершенное продолжается: Психология автобиографической памяти личности. М.: Изд-во УРАО, 2000. 313 с.
22. Огурцов А. П. Биографический метод. *Новая философская энциклопедия: в 4-х т.* М., 2000. Т. 1. С. 266 – 267.
23. Петрова М. С. Просопография как специальная историческая дисциплина (на примере авторов поздней античности Макробия Феодосия и Марциана Капеллы). СПб.: Алетейя, 2004. 203 с.
24. Рикер П. Память, история, забвение. М.: Изд-во гуманитарной литературы, 2004. 728 с.

25. Розов Н. С. Структура цивилизации и тенденции мирового развития. Новосибирск: Наука, 1992. 213 с.
26. Семенова В. В. Качественные методы: введение в гуманитаристическую социологию: учебное пособие для студентов вузов. М.: Добросвет, 1998. 289 с.
27. Скокова Л. Г. Біографічний метод в соціології: історія і специфіка застосування: автореф. дис. ... канд. соціол. наук. Київ, 1999. 20 с.
28. Соколянський М. Емкість дефініції і трансформація методу. *Філософські пошуки*. Львів; Одеса, 2004. Вип. 17–18. С. 526–535.
29. Соловьев Э. Ю. Биографический анализ как вид историко-философского исследования. *Прошлое толкует нас*. М., 1991. С. 19–66.
30. Соловьев Э. Ю. Личность и ситуация в социально-политическом анализе Маркса. *Вопросы философии*. 1968. № 5. С. 15–29.
31. Соловьев Э. Ю. Судьбическая историософия М. Хайдеггера. *Прошлое толкует нас*. М., 1991. С. 356–389.
32. Соловьев Э. Ю. Экзистенциализм: Историко-критический очерк. *Прошлое толкует нас*. М., 1991. С. 286–336.
33. Страус А., Корбин Дж. Основы качественного исследования: обоснованная теория, процедуры и техники. М.: Эдиториал УРСС, 2001. 256 с.
34. Шюц А. Смысловая структура повседневного мира. Очерки по феноменологической социологии. М.: Институт Фонда „Общественное мнение”, 2003. 336 с.

35. Шюц А. Избранное: Мир, светящийся смыслом. М.: РОССПЭН, 2004. 1056 с.
36. Шюц А. Дон Кихот и проблема реальности. *Философская и социологическая мысль*. 1995. № 11–12. С. 144–169.
37. Юмашева Ю. Ю. Историография просопографии. *Известия Уральского государственного университета*. 2005. № 39. С. 95–127.
38. Stone L. Prosopography. *Historical Studies Today* / ed. by F. Gilbert, St. Graubard. New York, 1972. P. 100–116.